

Original scientific paper

UDC 640.4:616-036.22(497.11)
<https://doi.org/10.2298/GSGD2301301V>

Received: February 20, 2023

Corrected: March 17, 2023

Accepted: March 22, 2023

Marina Vesić*

* *University of Belgrade, Faculty of Geography, Belgrade, Serbia*

HOTELS VS PRIVATE ACCOMMODATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC IN SERBIA?

Abstract: Available statistical data at the global and national levels show how much tourism and hospitality suffered from the period of declaration of the worldwide pandemic of the Covid-19 virus (March 2020) until its "de facto" abolition (March/April 2022). However, the fact that tourism and travel became almost the primary need of people in periods of relaxation of measures is also evidenced by the available statistical data. Examples of countries in the world and in the region indicate that in that period there was a change in tourist movements, initiated by the changed needs and demands of tourists. For the purposes of this research, a survey questionnaire was formulated and distributed electronically to the e-mail addresses of numerous users in Serbia. The main goal of the paper is to indicate the utilization of hotel accommodation capacities in relation to private accommodation during the pandemic in Serbia. Investigate whether the role of hotels, which before the pandemic period were the most used form of accommodation, has declined (especially when it comes to leading tourist destinations in Serbia - city, mountain and spa centres), or whether the trend of choosing a "safer place to stay" has experienced an expansion in natural, non-urbanized environment. The obtained data can be useful, first of all, to managers of the tourism and hospitality industry, so that according to the summarized results of the research and the recommendations given in the work, they can adequately and timely correct and innovate their tourist offer.

Key words: tourism, hospitality, changed tourist needs, Covid-19, Serbia

¹ marina.vesic@gef.bg.ac.rs (corresponding author)

Introduction

The Covid-19 virus pandemic, which was declared on March 11, 2020 by the World Health Organization (WHO), has seriously disrupted the global world order. The first cases of this disease were reported in China (Wuhan) in December 2019, and already on June 15, 2020, more than 3.6 million people were marked as active cases of infection and over 450,000 deaths were registered (Demirović Bajrami et al., 2021). According to WHO data (in the first half of 2022), 533 million infected cases were confirmed, while 6.3 million people lost their lives (Baltaci & Kurar, 2022). In Serbia (according to available WHO data at the end of September 2022), the number of infected cases was 2.3 million, and the number of deceased persons was close to 17,000 (<https://www.who.int/countries/srb/>).

After the global declaration of the pandemic the population faced numerous restrictions, including bans on international travel, and in the first months of the pandemic movements within national frameworks (introduction of curfew). The main response to the epidemic was a measure of social distancing, which had a dramatic effect on society, especially in densely populated urban areas, refugee and conflict zones, where the risk of infection was higher. The impacts of the pandemic were investigated and viewed from numerous aspects: health (Hunter Cannon, 2022), social (Božović et al., 2021), economic (Gossling, Scott & Hall, 2021), organizational (Hidalgo et al., 2022), etc.

According to the annual report of the World Travel and Tourism Council (WTTC, 2021), the travel and tourism sector suffered a loss of almost US \$4.5 billion. In 2020, 62 million jobs were lost, which represents a decrease of 18.5%. Spending by domestic visitors decreased by 45%, while international spending decreased by 69.4%. In Serbia, according to WTTC reports (2021), the total GDP contribution decreased by 4.9% in 2020 compared to 2019, the number of jobs in tourism also decreased by 19.3%. Consumption by domestic tourists increased by 4% in 2020 compared to 2019 (from 31 to 35%), while foreign tourists decreased from 69% in 2019 to 65% in 2020 (Vesić et al., 2022).

The biggest drop in the number of employees was recorded in the hospitality, accommodation and food sector, while at the beginning of the pandemic, around 65% of tourism companies reported liquidity problems (Demirović Bajrami et al., 2021). The US hotel industry lost over \$38 billion in room revenue at the very beginning of the pandemic (Yu et al., 2022). From 01.03.2020, hotel occupancy in Germany decreased by over 36%, Italian cities including Rome had an occupancy rate of just 6%, while the occupancy rate in China was reduced by 89% through the end of January 2020 (Nicola et al., 2020). Joint reports from world-leading accommodation data providers STR and AirDNA comparing the impact of the coronavirus crisis on hotels and other types of short-term rental accommodation, up to 27 June 2020, show that private accommodation "withstood the pandemic better than hotels" in astonishing 27 markets. Average hotel occupancy for June 2020 decreased by 68.9%, 72.8%, 71.4%, 43.0%, 72.6% and 42.9% in the US, Europe, Canada, Asia Pacific, Africa, and the Middle East, respectively, compared to June 2019 (STR, 2020; Chi, Saldamli & Gursoy, 2021). The report found that while both accommodation types were hit hard during the worst weeks of the pandemic, the features that differentiate private accommodation from hotels (such as amenities related to living space, service and location in more remote destinations) proved to be vital assets during the pandemic. Guests were looking for accommodations where they could safely socially distance and comfortably stay longer, as AirDNA data shows that length of stay in these

types of properties increased by 58% during the pandemic (<https://www.airdna.co/blog/covid-19-impact-on-hotels-and-short-term-rentals>).

In Serbia, in the initial stages of the pandemic when it comes to hotels, an environment which functioned had almost zero bookings, collapsed demand, increased operational costs, health and safety procedures, closed borders, different needs and a shortened season aimed at domestic guests (Bradić-Martinović & Kovačević, 2021).

Tourist movements and the use of hospitality services varied depending on the different stages of the epidemic. Chen, So & Chen (2022), point out that the catastrophic effect which Covid-19 had on the hotel industry from the end of 2019 to the beginning of 2021, highlights the importance of analysing the performance of hotel operations everywhere in the world.

In this sense, the main goal towards which the research in this work was directed starts from the understanding and assertion that hotels in Serbia, during the Covid-19 virus pandemic, were a less desirable and used type of accommodation compared to private and above all, accommodation in domestic craftsmanship facilities. The main task of the paper was to investigate the opinions of domestic tourists, to assess which type of accommodation in Serbia was more acceptable for them in such conditions, which forms of tourism they practiced and in which tourist places they stayed the most. To answer the question whether domestic tourists, during tourist trips in Serbia during the Covid-19 pandemic, gave greater importance and priority to a certain type of destination and the choice of private compared to hotel accommodation. Furthermore, was such a difference observed in respondents of different age groups and geographical origins?

Accommodation facilities in Serbia – primary characteristics and current indicators of tourist traffic

According to the Rulebook on Standards for the Categorization of Hospitality Facilities for Accommodation in Serbia (2016), mandatory minimum conditions for the performance of hospitality industry in Serbia, in terms of technical and sanitary-hygienic conditions, have been established; as well as mandatory and optional elements for each type of accommodation facilities which are subject to categorization.

The basic difference between hotels and private, as well as other types of accommodation facilities in Serbia, is already noticeable in their definition and their systematization according to the status of the activity. According to the most complex definition in domestic literature (Kosar, 2008), a hotel is a basic, representative hospitality facility for open-type accommodation, intended for different categories of users, which operates according to commercial principles, in a technical-technological and organizational-personnel sense, equipped in a way which ensures the provision of services accommodation, combined with the service of food, drinks and beverages, including the provision of additional services, functionally connected in an integral product. Private accommodation (e.g. room, apartment, house, as well as types of these accommodation units in a rural tourist household, then villas, hostels, camps and similar facilities) represent a mostly complementary type of accommodation facilities, which means that they can easily repurpose and be used for another purpose. Furthermore, an important difference between a hotel as a primary and a commercial accommodation facility is that they are necessarily subject to categorization, unlike e.g. type of accommodation (room, house, apartment, villa) that can operate without

categorization. Most of that accommodation is concentrated in rural, mountain, spa, and other, less urban areas of Serbia.

A set of geospatial data that describe the location and capacity of tourist accommodation in combination with official statistics, indicate the uneven spatial and temporal distribution of tourism and can be used to monitor the business of the hospitality sector (Batista e Silva et al., 2021). Although the Statistical Office of the Republic of Serbia does not monitor the traffic of tourists who stayed in private accommodation in rural areas, the growth was seen through direct participation in field research and media reports, which indicate an increased number of arrivals and overnight stays in rural areas. An increase in the average length of stay in the countryside, from two and a half days before the pandemic, to a whole week, as well as reservations to 30 days in the previous two-year period, was also recorded. Before the pandemic, hotels historically had an advantage in overall performance compared to their short-term rental "peers". However, during the pandemic, private accommodation and short-term leases showed greater resilience and stronger performance in the midst of the crisis, although this was not true and identical for all types of accommodation facilities. Private accommodation and domestic craftsmanship facilities were the most sought during the crisis, both in the world and in Serbia (Vaishar & Štaštná, 2020; Vesić et al., 2021).

In March 2020, domestic tourists participated with 68.8% in total number of overnight stays, and compared to the same period of the previous year, the number of their arrivals was lower by 47.0%, and the number of overnight stays by 37.2% (Statistical Office of the Republic of Serbia, 2020). In March 2021, the number of arrivals of domestic tourists, compared to March of the previous year, was higher by 48.1%. Domestic tourists accounted for 74.2% of the total number of overnight stays and compared to the same period of the previous year, the number of domestic tourist overnight stays increased by 30.8% (Statistical Office of the Republic of Serbia, 2021). In March 2022, increase in the number of domestic tourists was also registered by 40.8%, and compared to the same period of the previous year, the number of overnight stays by domestic tourists increased by 18.8% (Statistical Office of the Republic of Serbia, 2022).

The research results obtained by Bradić-Martinović & Kovačević (2021) show that in terms of estimating the decline in hotel occupancy in Serbia, during 2020, the situation was very bad. In the case of most hotels, the drop in income was greater than 60%, and the decrease in the price of accommodation units ranged from 10% to 20%.

Material and methods

The instrument used in this research is an anonymous survey questionnaire which was forwarded as an online survey to the email addresses of a wider group of users. 142 of them filled out the questionnaire voluntarily and correctly. The research was carried out in the period from July 20 until August 20 in 2022. The first part of the survey contained questions related to the basic socio-demographic features of the respondents (gender, age and educational structure, relationship status), followed by their place of residence, the frequency of tourist trips on an annual basis, the fear of undertaking them during the Covid-19 pandemic, the data about traveling in Serbia, the type of accommodation and hospitality facilities, as well as the types of tourism practiced in the observed period. The second part of the survey contained a five-point Likert scale which helped the respondents to express

their agreement in relation to 19 given statements related to tourist movements and the type of accommodation facilities used during the Covid-19 pandemic. Score 1 indicates that the respondent does not agree at all with the given statement, while score 5 indicates that he/she agrees completely. The collected data were processed and analysed using the statistical program SPSS 23.00.

A descriptive statistical analysis was performed, and in order to determine whether there are differences in the respondents' attitudes to given claims depending on their socio-demographic, geographic and tourist characteristics, an independent samples T-test and a one-factor analysis of variance ANOVA were conducted. A statistically significant result (Sig.<0.05) confirms that the ratings of members of different categories of respondents within the sample differ. Within the results, only statistically significant differences which occurred between categories of respondents are shown. Corresponding hypotheses were formulated and tested, which will contribute to the stated objective of the work:

- Hypothesis 1 reads: During of the Covid-19 pandemic, domestic tourists gave greater importance and priority to natural and rural areas in Serbia and preferred to choose private accommodation over hotels.
- Hypothesis 2 reads: There are differences according to the age structure of the respondents in terms of security reasons (fear) of using hotels as accommodation facilities in Serbia, during of the Covid-19 pandemic.

Research results and discussion

All persons included in the research are residents of Serbia, domestic tourists. Out of a total of 142 respondents, 17 of them did not make a tourist trip anywhere in the defined time frame for the purposes of this research (the period from March 2020 to March 2022). Their basic socio-demographic, geographic and tourist characteristics are shown in Table 1.

The results indicate that domestic tourists travelled more in Serbia in 2020, both because of the recommendations of the Government of the Republic of Serbia, and because of their personal belief about safer health conditions in their own country (84.5% of the total number of respondents). Although the claim that, after the first easing of measures and the lifting of the state of emergency in Serbia (during the summer of 2020), people began to travel in large numbers (60.8% of respondents agreed), there are many more (88.7%) who believed that, after two years of the pandemic (in 2022), people stopped being afraid and travelled in even greater numbers. The mean value of the respondent's answer to the mentioned statement was (Mean =4.32; Sd=0.795). The obtained results fit the point of view (Vaishar & Štaštná, 2020; Gossling, Scott & Hall, 2021) that, already in the first year of the pandemic and after the first easing of rigorous measures, people undertook tourist trips and perceived them almost as a primary need, a great desire, and over time the fear of travelling decreases. In this research, as many as 55.3% of respondents pointed out that the fear of the Covid-19 pandemic did not influence their decision to undertake tourist trips, while only 7.1% of them pointed out that it did, and these are most likely those respondents who later stated that they did not travel during the investigated time period. However, there are also studies (Hunter Cannon, 2022) that show that in fear of potential infection, most tourists were not prepared, nor are they able to predict when they will be able to travel abroad, even to stay in domestic hotels and restaurants.

Table 1. Socio-demographic, geographic and tourist characteristics of the respondents

Indicator	Category	Results	N (number of respondents)
Gender	women	59.2	142
	men	40.8	
Type of settlement place of residence	countryside	28.4	142
	city	71.6	
Age structure of respondents	0–19	5.6	142
	20–30	52.8	
	31–40	21.1	
	41–50	9.9	
	51–60	6.3	
	over 61	4.2	
Educational level of the respondent	elementary school	5.6	142
	high school	25.4	
	college	14.1	
	faculty (bachelor studies)	39.4	
	faculty (postgraduate studies)	19.7	
Relationship status of the respondent	in a relationship	37.3	142
	single	31.7	
	married	30.3	
	divorced	0.7	
Frequency of trips on an annual basis	one time	39.4	142
	2-3 times	44.4	
	4-5 times	9.2	
	more than 5 times	7	
Did the fear of the Covid-19 pandemic affect the decision to undertake tourist trips?	it did	7.1	142
	it did not	55.3	
	partially	37.6	
Did you travel during the Covid-19 pandemic (from March 2020 to March 2022)?	I did	88.1	142
	I did not	11.9	
Did you take a tourist trip to Serbia or abroad during the mentioned time period?	Serbia	30.8	125
	foreign countries	9	
	both	60.2	
What type of accommodation did you mostly use during your tourist trips in Serbia (in the observed period during the Covid-19 pandemic)?	hotel	11.6	125
	private accommodation (room, apartment, house, villa, rural tourist household...)	85.5	
	other types of accommodation (motel, hostel, camp...)	2.9	

The results indicate that domestic tourists travelled more in Serbia in 2020, both because of the recommendations of the Government of the Republic of Serbia, and because of their personal belief about safer health conditions in their own country (84.5% of the total number of respondents). Although the claim that, after the first easing of measures and the lifting of the state of emergency in Serbia (during the summer of 2020), people began to travel in large numbers (60.8% of respondents agreed), there are many more (88.7%) who believed that, after two years of the pandemic (in 2022), people stopped being afraid and travelled in even greater numbers. The mean value of the respondent's answer to the mentioned statement was (Mean =4.32; Sd=0.795). The obtained results fit the point of view (Vaishar & Štafna, 2020; Gossling, Scott & Hall, 2021) that, already in the first year of the pandemic and after the first easing of rigorous measures, people undertook tourist trips and perceived them almost as a primary need, a great desire, and over time the fear of

travelling decreases. In this research, as many as 55.3% of respondents pointed out that the fear of the Covid-19 pandemic did not influence their decision to undertake tourist trips, while only 7.1% of them pointed out that it did, and these are most likely those respondents who later stated that they did not travel during the investigated time period. However, there are also studies (Hunter Cannon, 2022) that show that in fear of potential infection, most tourists were not prepared, nor are they able to predict when they will be able to travel abroad, even to stay in domestic hotels and restaurants.

Among the most visited places in Serbia that the respondents indicated they visited during the pandemic are spas (Sokobanja, Banja Koviljača, Vrnjačka Banja, Prolom Banja), mountain centres (Zlatibor, Kopaonik, Golija, Stara planina, Fruška gora, etc.), while in the case of rural and protected natural areas, they mentioned numerous rural tourist households and ethnic villages where they stayed (Ethno village Gostoljubje–village Mionica, Kosjerić, Ethno village Sunčana Reka, Ethno park Avlija Glušci, Rural tourist household Čikić Zasavica, Rural tourist household Zlakusa, ethno Terzića Avlija Park, etc.). Although Mihajlović (2015) stated that protected areas in Serbia, in addition to exceptional natural elements, are characterized by a number of restrictions and negative population-demographic trends, it was shown that during the Covid-19 pandemic, precisely such sparsely populated and natural areas had the greatest importance for the development of domestic tourism. It certainly had a direct impact on tourists' decision to use private and other types of accommodation more than hotel facilities.

The negative impacts of the health crisis on the hotel industry include not only a decline in revenue margins but also damage to the organization's reputation and a decline in the entire market (Yu et al., 2022). The results of the survey, based on the opinions of the respondents, indicate that during the first year in which the Covid-19 virus pandemic was declared, hotels in Serbia were less desirable (in terms of health safety) accommodation. 63.1% of respondents agreed with the statement, 26.2% of them had a neutral attitude, while 10.6% of respondents disagreed with it. These results are in agreement with the conclusions reached by Shin & Kang (2020), who found that hotel guests tend to be very sensitive about safety and are less likely to visit a hotel if they perceive a high level of health risk in the hotel.

Considering hotels as accommodation facilities for staying during the pandemic in Serbia, 59.9% of respondents agreed with the statement that due to the large number of common social rooms in hotels, the risk of infection with the Covid-19 virus is higher. They also mostly agree (71.1%) with the statement that the use of food services in hotel restaurants carries a higher risk of infection with the Covid-19 virus (fluctuation of a larger number of people, more people come into contact with food and ready-to-eat products...), but preparing food independently in private accommodation. Furthermore, the additional facilities offered in hotels (swimming pools, saunas, gyms, sports fields, especially indoors) increase guests' fear of the possibility of a faster spread of the Covid-19 virus (according to 67.6% of respondents).

Magnini & Zehrer, (2021) believe that due to the Covid-19 pandemic and in the years to come, a large number of guests in hospitality establishments will have an increased awareness regarding their perception of cleanliness. A study conducted by (Hu et al., 2021) investigating the opinions of users of hotel services in China, based on online reviews, aimed to offer insights into user behaviour under pandemic conditions. The obtained results fit in with the results obtained by the research in this paper, where the majority of

respondents (agreement rate 77.4%) believe that the requirements for sanitary and hygienic conditions in the hotel should be strengthened.

More than half (52.8%) of respondents agreed that private accommodation (house, apartment, room), rural tourist household and similar facilities had priority when choosing a place to stay during the Covid-19 pandemic, as being safer for health. The results of the survey indicate that the majority of respondents (85.5%), staying in Serbia as tourists, used private accommodation (room, apartment, house, villa, rural tourist household, cottage...), hotels (11.6%), while other types of accommodation (e.g. motel, boarding house, hostel, camp) were used by only 2.9% of respondents (Table 1). Considering the perspectives of the development of sustainable tourism in the rural areas of the Western Tourist Region in Serbia, the authors Vesić et al. (2021, 2022) conducted research which showed that service providers in hospitality and private accommodation facilities were satisfied and optimistic about the further development of, above all, domestic tourism during the pandemic. According to the same survey, the types of hospitality establishments in which the number of domestic tourists increased in 2020 and 2021 were recorded, in the largest number were rural tourist households, apartments, ethnic houses, villas, followed by rooms, boarding houses, national houses, etc. The largest number of hospitality establishments had a categorization of 2* and 3*.

Gajić & Cvetanović (2015) point out that several types of tourism are developed within sustainable tourism. The most developed are ecotourism, rural tourism, cultural tourism, adventure tourism and similar forms. As cultural tourism, in addition to material, also includes intangible heritage, i.e. includes an offer that includes objects related to the daily life of the local community, traditions and festivals, tourist values related to the specifics of a particular locality (Ilinčić & Jovičić, 2015), the results obtained are not surprising during this research, according to which cultural tourism, for more than half of the respondents (54.7%), was one of the predominant types of tourism even during the pandemic. During the Covid-19 pandemic in Serbia, certain forms of tourism influenced the choice of accommodation facilities and the type of destination, but also experienced a "boom" compared to the previous period. As many as 87% of respondents pointed out rural tourism as well as tourism in protected areas (referring above all to ecotourism and health tourism in nature) as the most valuable forms of tourism during their travels during the pandemic. This point of view is justified by the results of the claim related to the activities which exactly correspond to the type of environment in which the tourists chose accommodation. The majority of the respondents (77%) agreed with the statement that "When choosing the destination to stay in, the type of accommodation to be used was also chosen (eg less urbanized, natural environment = private accommodation)".

For additional interpretation of the collected data, in addition to descriptive statistics, inferential statistics were also performed in order to test the hypotheses set in the paper. A t-test of independent samples was performed (according to the type of settlement of the respondent's place of residence), as well as a one-factor analysis of variance ANOVA, according to the age structure of the respondent. It was important to obtain data on whether there are differences in agreement with the given statements (19 dependent variables from the second part of the questionnaire) according to the socio-demographic and geographical features of the respondents, which refer to tourist trips and the type of hospitality facilities used during the pandemic of the Covid-19 virus in Serbia.

The t-test of the respondents divided into two groups according to the type of settlement of the place of residence (village with the participation of 28.4% and city 71.6% in the total sample) showed a statistically significant difference in only two out of a total of nineteen statements:

- In the first year of the outbreak of the Covid-19 pandemic, hotels in Serbia were a less desirable type of accommodation for tourists than other types of accommodation. ($p=0.026$; $t=1.533$; $df=139$). Respondents from urban areas gave the lowest mean answer value of 3.67, while the mean answer value of respondents from rural areas was 3.95;
- I only used hotel accommodation during the Covid-19 virus pandemic in Serbia if it was located in a protected or mountainous, rarely populated natural area. ($p=0.018$; $t=-2.707$; $df=140$). Respondents from rural areas gave the lowest mean answer value of 1.63, and it was 2.19 for respondents from urban areas.

The obtained result indicates that the answers of respondents whose residence is in urban areas, as well as those in rural areas, do not differ much, which means that both of them preferred to choose smaller urban destinations during the Covid-19 pandemic and private accommodation in relation to hotels.

Taking into account the results obtained (and also taking into account the available statistical data on tourist traffic in Serbia, as well as the results of similar research conducted by Bradić-Martinović & Kovačević, 2021; Vesić et al., 2021, 2022), it can be stated that hypothesis 1: During of the Covid-19 pandemic, domestic tourists gave greater importance and priority to natural and rural areas in Serbia and preferred to choose private accommodation compared to hotels, was accepted.

The main goal of using one-factor analysis of variance ANOVA is to test hypothesis 2. The results shown in Table 2 show that statistical significance of less than 0.05 occurred in seven out of a total of nineteen statements, while a statistically significant difference between certain age groups of respondents occurred only in two statements.

Subsequent tests determined which age groups and which statements showed a statistically significant difference, with the size of the effect expressed using Eta square:

- Accommodation facilities with a smaller capacity are my only choice for staying in a tourist destination during the Covid-19 pandemic. A large effect size of 0.13 was calculated, which occurred between two categories of respondents: "20-30" and "over 61 years" (Mean Difference -1.873, $p=0.024$) and between the categories "31-40" and "over 61" (Mean Difference -1.900, $p=0.034$), whereby older respondents, "over 61 years old", agree more with this statement (Mean 4.50);
- The pandemic of the Covid-19 virus, which occurred in early 2020, may affect the future trend in the selection of accommodation and hospitality facilities which benefit private accommodation compared to hotels. A large effect size of 0.13 was calculated, which occurred between the categories of respondents: "31-40" and "over 61 years old" (Mean Difference -1.700, $p=0.039$), whereby older respondents, "over 61 years old", agree more with this statement (Mean 4.67).

Table 2. Selected statements based on one-factor analysis of variance ANOVA, with a statistically significant difference, according to the age structure of the respondents. Note: The participants' responses: N – number of respondents; M – arithmetic mean (mean value of answers), F – statistical value, p – level of significance ($p < 0.05$).

Selected statements	Age structure of respondents	N	M	F	p
The location and capacity of accommodation were crucial for me when making a decision about a tourist trip to Serbia during the Covid-19 virus pandemic.	0-19	8	2,75	2,515	0,033
	20-30	74	2,66		
	31-40	29	2,66		
	41-50	14	3,21		
	51-60	8	2,63		
	over 61	6	4,17		
Accommodation facilities with a smaller capacity are my only choice for staying in a tourist destination during the Covid-19 pandemic.	0-19	8	2,23	3,894	0,002
	20-30	75	2,63		
	31-40	30	2,6		
	41-50	14	3,36		
	51-60	9	3,22		
	over 61	6	4,5		
Private accommodation (house, apartment, room), rural tourist household and similar facilities had priority when choosing a residence during the Covid-19 pandemic, as they are safer for health.	0-19	8	3,88	3,441	0,006
	20-30	75	3,41		
	31-40	30	3,33		
	41-50	14	3,21		
	51-60	9	4,11		
	over 61	6	4,83		
Additional facilities offered in hotels (swimming pools, saunas, gyms, sports fields, especially indoors) increase guests' fear of the possibility of a faster spread of the Covid-19 virus.	0-19	8	4,25	2,291	0,049
	20-30	75	3,64		
	31-40	30	3,4		
	41-50	14	3,71		
	51-60	9	4		
	over 61	6	4,67		
In the first year of the outbreak of the Covid-19 pandemic, hotels in Serbia were a less desirable type of accommodation for tourists than other types of accommodation.	0-19	8	4,38	5,311	0,011
	20-30	75	3,64		
	31-40	29	3,59		
	41-50	14	3,57		
	51-60	9	4,22		
	over 61	6	4,83		
The very location of the hotel (hotels in protected natural areas and poorly urbanized environment) gives it a competitive advantage over other types of accommodation according to tourists' choice where to stay during the Covid-19 pandemic.	0-19	8	3,5	3,627	0,004
	20-30	75	3,13		
	31-40	30	3,2		
	41-50	14	3,21		
	51-60	9	4,11		
	over 61	6	4,5		
The pandemic of the Covid-19 virus, may affect the future trend in the selection of accommodation and hospitality facilities which benefits private accommodation compared to hotels.	0-19	8	3,75	4,212	0,001
	20-30	74	3,27		
	31-40	30	2,97		
	41-50	14	3,36		
	51-60	8	4,33		
	over 61	6	4,67		

There is a big difference in the number of respondents according to age categories (the most numerous was "20-30 years old" with a share of 52.8%, and the smallest was precisely the age group "over 61 years old"—a share of 4.23%) in the total sample. This certainly had an impact on the real difference in the obtained values among the categories of respondents, although a larger number of statements were singled out where a statistically significant difference occurred. However, it is clear that older respondents took the risk much

more seriously during the pandemic and were more careful when choosing accommodation facilities, while young people did not have such an increased dose of fear, even though they were aware of it.

Based on the presented results, we can state that hypothesis 2: There are differences according to the age structure of the respondents in terms of security reasons (fear) of using hotels as accommodation facilities in Serbia, during the Covid-19 pandemic, is partially accepted.

The limitation in this work would refer primarily to the high proportion of young people in the total number of participants in the survey. It is generally known that young people had less fear related to the pandemic itself and the health risks posed by social gatherings and tourist trips. But also the fact that we are talking about the category of respondents with more modest payment possibilities and a tendency to use cheaper types of catering facilities for accommodation. Similar research should be conducted again with regard to the highlighted limitations of the sample–socio-demographic features of the respondents and investigate their basic motivation for using different types of services at certain accommodation and hospitality facilities in Serbia.

Conclusions

It is obvious that tourism and hospitality are the activities which are most exposed to global risks, and are affected by events of all kinds. In this paper, it is emphasized that among such risks and disasters, the Covid-19 virus pandemic has a special negative effect, which, in addition to the health risks to people's lives, limited the mobility and travel of citizens, and prevented visits to tourist attractions and the use of hospitality services.

However, it was determined in the paper (based on the presented statistical data on tourism movements at the global and national level, as well as the research results obtained in this paper) that tourism and travel were differentiated as the "primary need" of people during the Covid-19 pandemic. Forms of tourism which were linked to natural, less urbanized and sparsely populated areas in Serbia flourished during the Covid-19 pandemic and played a major role in the selection of hospitality accommodation facilities. The results of the research clearly showed that the majority of domestic tourists chose the type of accommodation they would use when choosing their destination. Precisely because of this, but also for technical and technological reasons (facilities with smaller capacity), limitations (less number of employees as direct service providers, less number of guests), as well as sanitary and hygienic reasons (possibility of independent food preparation, easier maintenance), private types of hospitality facilities for accommodation, especially in the domestic industry, had an advantage over hotels.

Although it turned out that hotels were a less used type of accommodation facilities in Serbia during the Covid-19 pandemic, they may have prospects for further development and survival, with an increase in the share of utilization in the domestic market. Among members of the younger population, there is no excessive fear of travel, nor is there prejudice against staying in hotels during the pandemic. In this regard, it is important to respond to marketing activities in a timely manner, i.e. in the period when the number of active cases of infection with the Covid-19 virus has decreased, and when the demand for hotels is reactivated and stabilized. Offer young people unified package arrangements and services at acceptable prices, bearing in mind that they use other types of accommodation as more financially acceptable.

The limiting factor for the recovery of the tourism and hospitality industry stems from the lack of more complex knowledge about the disease of the Covid-19 virus, as well as the appearance of new strains of the virus. This indicates that there may be mobility restrictions in the future and that facilities may face forced temporary closures. Bearing in mind the high operating costs, it is clear that the survival of many hospitality facilities depends to a large extent on the increase in demand for their services and products. In this sense, hotels have a more difficult task to optimize the costs of their business and harmonize the prices of services, while operating profitably. Furthermore, one should take into account the period after the end of the pandemic or bringing the situation to an acceptable framework, when economically favourable consequences for the hotel industry can be expected, for which one should be well and prepared in time – think ahead.

Acknowledgements: The study was supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia (Contract number 451-03-47/2023-01/200091.).

Conflicts of Interest: The author declares no conflict of interest.

Publisher's Note: Serbian Geographical Society stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

© 2023 Serbian Geographical Society, Belgrade, Serbia.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia.

References

- AirDNA. (2020, August 12). *COVID-19 Impact on Hotels and Short-Term Rentals*. Retrieved July 24, 2022, from <https://www.airdna.co/blog/covid-19-impact-on-hotels-and-short-term-rentals>
- Baltaci, F., & Kurar, I. (2022). Covid-19: Determining the changing motivations of international second home tourists in coastal Turkey. *Journal of the Geographical Institute „Jovan Cvijic”, 72(2)*, 175–189. <https://doi.org/10.2298/IJGI2202175B>
- Batista e Silva, F., Barranco, R., Proietti, P., Pigaiani, C., & Lavalle, C. (2021). A new European regional tourism typology based on hotel location patterns and geographical criteria. *Annals of Tourism Research, 89*, <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103077>
- Božović, T., Blešić, I., Nedeljković Knežević, M., Đeri, L., & Pivac, T. (2021). Resilience of tourism employees to changes caused by the Covid-19 pandemic. *Journal of the Geographical Institute „Jovan Cvijic”, 71(2)*, 181–194. <https://doi.org/10.2298/IJGI2102181B>
- Bradić-Martinović, A., & Kovačević, I. (2021). Poslovanje hotela tokom pandemije Covid-19. *Poslovanje u periodu pandemije – izazovi i šanse* (pp. 72–90). Institut ekonomskih nauka Beograd.
- Chen, Ch.D., Su, Ch. H., & Chen, M.-H. (2022). Are ESG-committed hotels financially resilient to the COVID-19 pandemic? An autoregressive jump intensity trend model. *Tourism Management, 93*. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104581>
- Chi, O.H., Saldamli, A., & Gursoy, D. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on management-level hotel employees' work behaviors: Moderating effects of working-from-home.

- International Journal of Hospitality Management*, 98. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.103020>
- Demirović Bajrami, D., Terzić, A., Petrović, D. M., Radovanović, M., Tretiakova N. T., & Hadoud, A. (2021). Will we have the same employees in hospitality after all? The impact of COVID-19 on employees' work attitudes and turnover intentions. *International Journal of Hospitality Management*, 94. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102754>
- Gossling, S., Scott, D., & Hall, M. C. (2021). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1–20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>
- Hidalgo, A., Martín-Barroso, D., Nuñez-Serrano, A. J., Turrión, J., & Velázquez, J. F. (2022). Does hotel management matter to overcoming the COVID-19 crisis? The Spanish case. *Tourism Management*, 88. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104395>
- Hu, F., Teichert, T., Deng, S., Liu, Y., & Zhou, G. (2021). Dealing with pandemics: An investigation of the effects of COVID-19 on customers' evaluations of hospitality services. *Tourism Management*, 85. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104320>
- Hunter Cannon, W. (2022). Semiotic fieldwork on chaordic tourism destination image management in Seoul during COVID-19. *Tourism Management*, 93. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104565>
- Ilinčić, M., & Jovičić, D. (2015). Perspectives of cultural tourism in the modern tourism market. *Bulletin of the Serbian Geographical Society*, 95(1), 31–41.
- Kosar, Lj. (2008). *Hotelijsstvo I*. Visoka hotelijerska škola strukovnih studija, Beograd.
- Magnini, V., & Zehrer, A. (2021). Subconscious influences on perceived cleanliness in hospitality settings. *International Journal of Hospitality Management*, 94. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102761>
- Mihajlović, B. (2015). Protected rural areas of Serbia - the possibility of sustainable development (Example: Special nature reserve "Uvac" and the settlement of Negbina). *Bulletin of the Serbian Geographical Society*, 95(4), 125–140. <https://doi.org/10.2298/GSGD1504125M>
- Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija. (2016). *Pravilnik o standardima za kategorizaciju ugostiteljskih objekata za smeštaj*. Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M., & Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International Journal of Surgery*, 78, 185–193. <https://doi.org/10.1016/j.ijssu.2020.04.018>
- Statistical Office of the Republic of Serbia. (2020). Monthly statistical bulletin 03/2020. Retrieved September 11, 2022, from: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20203006.pdf>
- Statistical Office of the Republic of Serbia (2021). Regions in the Republic of Serbia in 2021. Retrieved September 11, 2022, from: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G202226001.pdf>
- Statistical Office of the Republic of Serbia (2021). Monthly statistical bulletin 03/2021. Retrieved September 11, 2022, from: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20213006.pdf>
- Statistical Office of the Republic of Serbia (2022). Monthly statistical bulletin 03/2022. Retrieved September 11, 2022, from: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20223006.pdf>

- Statistical Office of the Republic of Serbia (2022). Trends Q1, Q2, Q3, Q4, II quarter. Retrieved September 11, 2022, from: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20228003.pdf>
- STP. (2020, July 28). *COVID-19: Hotel Industry Impact*. Retrieved from: <https://str.com/data-insights-blog/coronavirus-hotel-industry-data-news>, accessed 07/24/2022.
- Shin, H., & Kang, J. (2020). Reducing perceived health risk to attract hotel customers in the COVID-19 pandemic era: Focused on technological innovation for social distancing and cleanliness. *International Journal of Hospitality Management*, 91. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102664>
- Shin, H., Sharma, A., Nicolau, L.J., & Kang, J. (2021). The impact of hotel CSR for strategic philanthropy on booking behavior and hotel performance during the COVID-19 pandemic. *Tourism Management*, 85. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104322>
- Vaishar, A., & Šťastná, M. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on rural tourism in Czechia Preliminary considerations. *Current Issues in Tourism*, 25(2), 187–191. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1839027>
- Vesić, M., Bolović, J., Todorović, N., & Pavlović, S. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on the sustainable development of rural tourism in the tourist region of Western Serbia. *Ecologica*, 28(103), 451–458. <https://doi.org/10.18485/ecologica.2021.28.103.16>
- Vesić, M., Savić, M., Pavlović, S., & Bolović, J. (2022). Sustainability-focused rural tourism development in Western Serbia. *Bulletin of the Serbian Geographical Society*, 102(1), 87–106. <https://doi.org/10.2298/GSGD2201087V>
- World Health Organization. (2022). The current COVID-19 situation. Retrieved September 24, 2022, from <https://www.who.int/countries/srb/>
- World Travel and Tourism Council. (2021). *Economic Impact Reports*. Retrieved August 23, 2022, from <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>
- Yu, M., Cheng, M., Yang, L., & Yu, Z. (2022). Hotel guest satisfaction during the COVID-19 outbreak: The moderating role of crisis response strategy. *Tourism Management*, 93. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104618>

Оригинални научни рад

UDC 640.4:616-036.22(497.11)
<https://doi.org/10.2298/GSGD2301301V>

Примљено: 20. фебруара 2023.

Исправљено: 17. марта 2023.

Прихваћено: 22. марта 2023.

Марина Весић^{1*}

* *Универзитет у Београду, Географски факултет, Београд, Србија*

ХОТЕЛИ VS ПРИВАТНИ СМЕШТАЈ ТОКОМ ТРАЈАЊА ПАНДЕМИЈЕ КОВИДА-19 У СРБИЈИ?

Апстракт: Колико су туризам и угоститељство претрпели губитака од периода проглашења светске пандемије вируса Ковид-19 (марта 2020. године) па до „де факто” њеног укидања (марта/априла 2022), говоре расположиви статистички подаци на глобалном и на националним нивоима. Међутим, да су туризам и путовања постајали готово примарна потреба људи у периодима попуштања мера, такође сведоче доступни статистички подаци. Примери земаља у свету и у региону, указују да је у том периоду дошло до промене у туристичким кретањима, инициране измењеним потребама и захтевима туриста. За потребе овог истраживања формулисан је анкетни упитник који је електронским путем дистрибуира на мејл адресе бројних корисника у Србији. Основни циљ у раду је да укаже на искоришћеност смештајних капацитета хотела у односу на приватни смештаја током трајања пандемије у Србији. Истражити да ли је опала улога хотела који су пре периода пандемије били најискоришћенији вид смештаја (посебно када су у питању водеће туристичке дестинације у Србији – градски, планински и бањски центри) или је експанзију доживео тренд избора „сигурнијег места за боравка” у природном, неурбанизовано окружењу. Добијени подаци могу бити од користи, најпре управљачима туристичког и угоститељског сектора, да сходно сумираним резултатима истраживања и датим препорукама у раду, могу адекватно и правовремено да коригују и иновирају своју туристичку понуду.

Кључне речи: туризам, угоститељство, измењене туристичке потребе, Ковид-19, Србија

¹ marina.vesic@gef.bg.ac.rs (аутор за кореспонденцију)

Увод

Пандемија вируса Ковида-19, која је проглашена 11. марта 2020. године од стране Светске здравствене организације (СЗО) озбиљно је нарушила глобални светски поредак. Први случајеви ове болести пријављени су у Кини (Вухан) у децембру 2019. године, а већ 15. јуна 2020. године више од 3,6 милиона људи означени су као активни случајеви са инфекцијом и регистровано је преко 450.000 смртних случајева (Demirović Bajrami et al., 2021). Према подацима СЗО (у првој половини 2022. године) потврђено је 533 милиона заражених случајева, док је живот изгубило 6,3 милиона људи (Baltaci & Kurar, 2022). У Србији (према расположивим подацима СЗО крајем септембра 2022.) број инфицираних људи износио је 2,3 милиона, а број преминулих 17.000 (<https://www.who.int/countries/srb/>).

Након глобалног проглашења пандемије становништво се суочило са бројним ограничењима, укључујући забране међународних путовања, а у првим месецима трајања пандемије и кретањима унутар националних оквира (увођењем полицијског часа). Главна реакција на епидемију била је мера социјалног дистанцирања, што је имало драматичан ефекат на друштво, посебно у густо насељеним урбаним срединама, избегличким и конфликтним зонама, где је ризик од заразе био већи. Утицаји пандемије истраживани су и сагледавани са бројних аспеката: здравствених (Hunter Cannon, 2022), социјалних (Božović et al., 2021), економских (Gossling, Scott & Hall, 2021), организационих (Hidalgo et al., 2022) и слично.

Према годишњем извештају Светског савета за путовања и туризам (WTTC, 2021), сектор путовања и туризма претрпео је губитак од скоро 4,5 милиона америчких долара. У 2020. години изгубљено је 62 милиона радних места, што представља пад од 18,5%. Потрошња домаћих посетилаца смањила се за 45%, док се међународна потрошња смањила за 69,4%. У Србији, према извештајима WTTC (2021), укупан допринос БДП-а опао је за 4,9% у 2020. у односу на 2019. годину, број радних места у туризму такође је опао за 19,3%. Потрошња домаћих туриста повећала се за 4% у 2020-тој у односу на 2019. годину (са 31 на 35%), док је инострана опала са 69% у 2019-тој на 65% у 2020. години (Vesić et al., 2022).

Највећи пад броја запослених забележен је у угоститељству, сектору смештаја и исхране, док је још на почетку пандемије око 65% туристичких предузећа пријавило проблеме са ликвидношћу (Demirović Bajrami et al., 2021). Америчка хотелска индустрија, већ на самом почетку пандемије изгубила је преко 38 милијарди долара прихода од соба (Yu et al., 2022). Од 01.03.2020. године попуњеност хотела у Немачкој смањен је за преко 36%, италијански градови укључујући Рим имали су стопу попуњености од свега 6%, док је стопа попуњеност у Кини пала за 89% до краја јануара 2020. године (Nicola et al., 2020). Заједнички извештаји светских водећих добављача података о смештају STR и AirDNA који су упоредили утицај кризе изазване вирусом Корона на хотеле и друге врсте смештаја за краткорочно изнајмљивање, до 27. јуна 2020. године, показују да је приватни смештај „боље подносио пандемију од хотела” на чак 27 тржишта. Просек попуњеност хотела за јун 2020. године смањен је за 68,9%, 72,8%, 71,4%, 43,0%, 72,6% и 42,9% у САД, Европи, Канади, Азији и Пацифику, Африци, односно Блиском истоку, у поређењу са јуном 2019. године (STR, 2020; Chi, Saldamli & Gursoy, 2021). Извештај је открио да, иако су оба типа смештаја била тешко погођена током најгорих недеља пандемије, карактеристике које разликују приватни смештај од хотела (попут садржаја који се односе на животни про-

стор, услугу и локацију на удаљенијим дестинацијама) показали су се као витална средства током пандемије. Гости су тражили смештај у коме би могли безбедно да се друштвено дистанцирају и удобно бораве дуже време, пошто подаци AirDNA показују да се дужина боравка у таквим врстама објеката повећала за 58% током пандемије (<https://www.airdna.co/blog/covid-19-impact-on-hotels-and-short-term-rentals>).

У Србији, у почетним фазама пандемије када су хотели у питању, функционисало је окружење са скоро нултим резервацијама, урушеном тражњом, повећаним оперативним трошковима, здравственим и безбедносним процедурама, затвореним границама, различитим потребама и скраћеном сезоном усмереном на домаће госте (Bradić-Martinović & Kovačević, 2021). Туристичка кретања и коришћење угоститељских услуга варирали су у зависности од различитих фаза епидемије. Chen, Su & Chen (2022), истичу да катастрофалан ефекат који је Ковид-19 имао на хотелску индустрију од краја 2019. до почетка 2021., наглашава важност анализе успешности пословања хотелских објеката свуда у свету.

У том смислу, основни циљ ка ком је било усмерено истраживање у овом раду полази од схватања и тврдње да су хотели у Србији, током пандемије вируса Ковид-19, били мање пожељан и коришћен вид смештаја у односу на приватни и пре свега, смештај у домаћој радиности. Основни задатак у раду био је истражити мишљења домаћих туриста, проценити који вид смештаја у Србији је у таквим условима за њих био прихватљивији, које облике туризма су упражњавали и у којим туристичким местима су највише боравили. Одговорити на питање да ли су домаћи туристи, током туристичких путовања по Србији за време пандемије Коивда-19, давали већи значај и приоритет одређеном типу дестинације и избору приватног у односу на хотелски смештај. Такође, да ли је таква разлика уочена код испитаника различитих старосних група и географског порекла?

Угоститељски објекти за смештај у Србији – основне карактеристике и актуелни показатељи туристичког промета

Према Правилнику о стандардима за категоризацију угоститељских објеката за смештај у Србији (2016), утврђени су обавезни минимални услови за обављање угоститељске делатности у Србији, у погледу техничких и санитарно-хигијенски услова; као и обавезни и изборни елементи за сваку врсту угоститељских објеката за смештај који подлежу категоризацији. Основна разлика између хотела и приватног, као и осталих врста смештајних објеката у Србији уочљива је већ у њиховој дефиницији и њиховој систематизацији према статусу делатности. Према најкомплекснијој дефиницији у домаћој литератури (Косар, 2008) хотел је основни, репрезентативни угоститељски објекат за смештај отвореног типа, намењен различитим категоријама корисника, који послује по комерцијалним принципима, у техничко-технолошком и организационо-кадровском смислу опремљен на начин који обезбеђује пружање услуга смештаја, обједињених са услугом хране, пића и напитака, укључујући и пружања додатних услуга, функционално повезаних у интегрални производ. Приватни смештај (нпр, соба, апартман, кућа, као и типови ових смештајних јединица у сеоском туристичком домаћинству, затим вајати, виле, хостели, кампови и слични објекти) представљају углавном комплементарну врсту угоститељских објеката за смештај, што значи да се лако могу пренаменовати и користити у другу сврху. Даље, битна разлика између хотела као основног и комерцијалног објекта за смештај је и у томе што обавезно

подлежу категоризацији, за разлику нпр. од типа смештаја (собе, куће, апартмана) који не егзистирају као врсте угоститељских објеката које морају да подлежу категоризацији. Већина тог смештаја је концентрисана управо у руралним, сеоским, планинским, бањским и осталим, мање урбанизованим просторима Србије.

Скуп геопросторних података који описује локацију и капацитет туристичког смештаја у високој просторној резолуцији, комбинован са званичном статистиком како би открио неуједначену просторну и временску дистрибуцију туризма, може послужити и за праћење пословања угоститељског сектора (Batista e Silva et al., 2021). Иако Републички завод за статистику (РЗС) у Србији не прати промет туриста који су боравили у објектима домаће радиности у руралним срединама, раст се видео директним учешћем у теренским истраживањима али и медијским извештајима који указују на увећани број долазака и ноћења у руралним просторима. Забележено је и повећање просечне дужине боравка на селу, са два и по дана, пре пандемије, на по читаву недељу, али и резервација на по 30 дана, у претходном двогодишњем периоду. Пре пандемије хотели су историјски имали предност у укупном учинку, у поређењу са својим „колегама” за краткорочно изнајмљивање. Међутим, током пандемије, приватни смештај и краткорочни закупи су показали већу отпорност и јачи учинак усред кризе, иако то није важило и било идентично баш за све врсте објеката за смештај. Приватни смештај и смештај у домаћој радиности били су најтраженији током кризе, како у свету, тако и у Србији (Vaishar & Šfastná, 2020; Vesić et al., 2021).

Домаћи туристи су у марту 2020. године учествовали са 68,8% у укупном броју ноћења, а у односу на исти период претходне године број њихових долазака мањи је за 47,0%, а број ноћења за 37,2% (РЗС, 2020). Број долазака домаћих туриста у марту 2021. у односу на март претходне године већи је за 48,1%. Домаћи туристи су остварили 74,2% укупног броја ноћења, а у односу на исти период претходне године број ноћења домаћих туриста повећан је за 30,8% (РЗС, 2021). У марту 2022. године такође је регистрован пораст броја домаћих туриста за 40,8%, а у односу на исти период претходне године повећан је и број ноћења домаћих туриста за 18,8% (РЗС, 2022).

Резултати истраживања до којих су дошли Bradić-Martinović & Kovačević (2021) показују да је по питању процена пада заузетости хотела у Србији, током 2020. године, ситуација била јако лоша. Код већине хотела пад прихода био је већи од 60%, а смањивање цене смештајних јединица кретало се у опсегу од 10% до 20%.

Материјал и методи

Инструмент коришћен у овом истраживању је анонимни анкетни упитник који је као online анкета био прослеђен на мејл адресе ширих гупрација корисника. Њих 142 је добровољно и правилно попунило упитник. Истраживање је извршено у периоду од 20.07. до 20.08.2022. године. Први део анкете је садржао питања везана за основна социо-демографска обележја испитаника (пол, старосну и образовну структуру, емоционални статус), затим место њиховог боравка, учесталост туристичких путовања на годишњем нивоу, страх од предузимања истих током трајања пандемије Ковида-19, податак о путовању у Србији, врсти смештајних угоститељских објеката као и упражњавањем видовима туризма у посматраном периоду. Други део анкете је садржао петостепену Ликертову скалу уз помоћ које су испитаници изражавали сагласност у вези са 19 датих тврдњи које су се односиле на туристичка кретања и

врсту коришћених угоститељских објеката за смештај током трајања пандемије Ковида-19. Оцена 1 указује на то да се испитаник уопште не слаже са датом констатацијом, док оцена 5 означава да се слаже у потпуности. Прикупљени подаци су обрађени и анализирани коришћењем статистичког програма SPSS 23.00.

Урађена је дескриптивна статистичка анализа, а како би се утврдило да ли постоје разлике у ставовима испитаника на дате тврдње у зависности од њихових социо-демографских, географских и туристичких одлика, спроведен је Т-тест независних узорака и једнофакторска анализа варијансе ANOVA. Статистички значајан резултат (Sig. < 0.05) потврђује да се оцене припадника различитих категорија испитаника унутар узорка разликују. У оквиру резултата су приказане само статистички значајне разлике које су се јавиле између категорија испитаника. Формулисане су и тестиране одговарајуће хипотезе које ће допринети постављеном циљу у раду:

- Хипотеза 1. гласи: Током трајања пандемије Ковида-19, домаћи туристи су већи значај и приоритет давали природним и руралним просторима у Србији и радије бирали приватни смештај (пре свега у домаћој радиности) у односу на хотеле.
- Хипотеза 2. гласи: Постоје разлике према старосној структури испитаника у погледу безбедносних разлога (страха) од коришћења хотела као смештајних угоститељских објеката у Србији, током трајања пандемије Ковида-19.

Резултати истраживања и дискусија

Све особе обухваћене истраживањем су становници Србије, домаћи туристи. Од укупно 142 испитаника, њих 17-оро нису нигде туристички путовали у дефинисаном временском оквиру за потребе овог истраживања (период од марта 2020. до марта 2022. године). Њихове основне социо-демографске, географске и туристичке одлике приказане су у Табели 1.

Резултати истраживања указују да су домаћи туристи у 2020. години више путовали по Србији, што због препорука Владе Републике Србије, то и због личног уверења о безбеднијим здравственим условима боравка у сопственој земљи (84,5% од укупног броја испитаника). Иако је на тврдњу да су након првих попуштања мера и укидања ванредног стања у Србији (током лета 2020. године) људи почели туристички да путују у великом броју (сагласност исказало 60,8% испитаника), много је више оних (88,7%) коју су сматрали да након две године од трајања пандемије (у 2022. години) људи су такође престали да се плаше и путују у још већем броју. Средња вредност одговора испитаника на поменути тврдњу износила је (Mean=4.32; Sd=0.795). Добијени резултати уклапају се у становиште (Vaishar & Štastná, 2020; Gossling, Scott & Hall, 2021) да су људи већ у првој години пандемије и након првих попуштања ригорозних мера, предузимали туристичка путовања и доживљавали их готово као примарну потребу, велику жељу, а временом и све мањи страх да путују. У овом истраживању, чак 55,3% испитаника је истакло да страх од пандемије Ковида-19 није утицао на њихову одлуку да предузму туристичка путовања, док је свега 7,1% њих истакло да јесте и то су највероватније они испитаници који су касније навели да нису путовали у истраживаном временском периоду. Међутим, постоје и истраживања (Hunter Cannon, 2022) која показују да у страху од потенцијалне заразе већина туриста није

била спремна, нити је у стању да предвиди када ће бити у стању да путује у иностранство, чак ни да бораве у домаћим хотелима и ресторанима.

Табела 1. Социо-демографске, географске и туристичке одлике испитаника

Индикатор	Категорија	Резултати (у %)	N (број испитаника)
Пол	жене	59,2	142
	мушкарци	40,8	
Тип насеља места пребивалишта	село	28,4	142
	град	71,6	
Старосна структура испитаника	0–19	5,6	142
	20–30	52,8	
	31–40	21,1	
	41–50	9,9	
	51–60	6,3	
	преко 61	4,2	
Образовни ниво испитаника	основна школа	5,6	142
	средња школа	25,4	
	висока школа	14,1	
	факултет (основне студије)	39,4	
	факултет (постдипломске студије)	19,7	
Емоционални статус испитаника	у вези	37,3	142
	самац/ица	31,7	
	у браку	30,3	
	разведен/на	0,7	
Учесталост путовања на годишњем нивоу	једном	39,4	142
	2-3 пута	44,4	
	4-5 пута	9,2	
	Више од 5 пута	7	
Да ли је страх од пандемије Ковида-19 утицао на одлуку да предузмете туристичка путовања?	јесте	7,1	142
	није	55,3	
	делимично	37,6	
Да ли сте туристички путовали током пандемије Ковида-19 (од марта 2020. до марта 2022. године)?	јесам	88,1	142
	нисам	11,9	
Да ли сте у поменутом временском периоду туристички путовали у Србију или иностранство?	Србију	30,8	125
	иностранство	9	
	и једно и друго	60,2	
Коју врсту смештаја сте већински користили при туристичким путовањима у Србији (током трајања пандемије Ковид-19)?	хотел	11,6	125
	приватни смештај (соба, апартман, кућа, вила, сеоско туристичко домаћинство, вајат...)	85,5	
	остале врсте смештаја (мотел, пансион, хостел, камп)	2,9	

Међу најпосећенијим местима у Србији које су испитаници навели да су посетили током пандемије су бање (Сокобања, Бања Ковиљача, Врњачка Бања, Пролом Бања), планински центри (Златибор, Копаоник, Голија, Стара планина, Фрушка гора и тд.), док су код руралних и заштићених природних простора наводили бројна сеоска туристичка домаћинства и етно села у којима су боравили (Етно село Гостољубље – село Мионица, Косјерић, Етно село Сунчана Река, Етно парк

Авлија Глушци, Сеоско туристичко домаћинство Чикић Засавица, Сеоско туристичко домаћинство Злакуса, етно парк Терзића Авлија и тд.). Иако је Миајловић (2015), констатовала да заштићена подручја у Србији, поред изузетних природних елемената, карактерише низ ограничења и негативних насеобинско-демографских трендова, показало се да су током пандемије Ковида-19, управо такви, слабо настањени и природни простори имали највећи значај за развој домаћег туризма. То је свакако директно утицало на одлуку туриста да се више користи приватни и остале врсте смештаја у односу на хотелске објекте.

Негативни утицаји здравствене кризе на хотелску индустрију укључују не само пад марже прихода већ и штету по репутацију организације и пад целог тржишта (Yu et al., 2022). Да су током прве године у којој је проглашена пандемија вируса Ковид-19, хотели у Србији били мање пожељан (у смислу здравствене безбедности) смештај, говоре резултати анкете на основу мишљења анкетираних испитаника. Сагласно са тврдњом било је 63,1% испитаника, њих 26,2% имали су неутралан став, док 10,6% испитаника се није сложило са тим. Овакви резултати су у складу и са закључцима до којих су дошли Shin & Kang (2020), који су открили да гости хотела имају тенденцију да буду веома осетљиви у погледу безбедности и мање је вероватно да ће посетити хотел ако приметите висок ниво ризика по здравље у хотелу.

Разматрајући хотели као смештајне објекте за боравак током пандемије у Србији, на тврдњу да је због великог броја заједничких друштвених просторија у хотелима, ризик од заразе вирусом Ковида-19 већи, сагласност је дало 59,9% испитаника. Они су такође већински сагласни (71,1%) код констатације да коришћење услуге исхране у ресторанима хотела носи већи ризик од заразе вирусом Ковида-19 (флукуација већег броја људи, више људи долази у контакт са намирницама и готовим производима за јело...), него самостално припремање хране у приватном смештају. Као и да, додатни садржаји који се нуде у хотелима (базени, сауне, теретане, спортски терени посебно у затвореном простору) носе појачан страх код гостију од могућности бржег ширења вируса Ковид-19, (сагласно 67,6% испитаника).

Magnini & Zehrer, (2021) сматрају да ће због пандемије Ковид-19 и у годинама које долазе, код великог броја гостију у угоститељским објектима бити повећана свести у погледу њихове перцепције о чистоћи. Студија коју су урадили (Hu et al., 2021) истражујући мишљења корисника услуга хотела у Кини, на основу остављених *on line* рецензија, имала је за циљ да понуди увиде у понашање корисника у условима пандемије. Добијени резултати се уклапају и у резултате добијене истраживањем у овом раду, где већина испитаника (степен сагласности 77,4%) сматра да треба појачати захтеве за санитарно-хигијенским условима у хотелу.

Да су приватни смештај (кућа, апартман, соба), сеоско туристичко домаћинство и слични објекти, имали предност при избору боравака током трајања пандемије Ковида-19, као здравствено безбеднији, сагласило се више од половине (52,8%) испитаника. Резултати анкете указују да је већина испитаника (85,5%), туристички боравећи у Србији, користила управо приватни смештај (соба, апартман, кућа, вила, сеоско туристичко домаћинство, вајат...) хотели (11,6%), док су остале врсте смештаја (нпр. мотел, пансион, хостел, камп) биле коришћене од свега 2,9% испитаника (Табела 1). Сагледавајући перспективе развоја одрживог

туризма руралних простора Западне туристичке регије у Србији Vesić et al. (2021, 2022) су спровели истраживање које је показало да су пружаоци услуга у угоститељству и приватним смештајним капацитетима током трајања пандемије суштински били задовољни и оптимистични у погледу даљег развоја, пре свега, домаћег туризма. Према истом истраживању, врсте угоститељских објеката у којима је забележен пораст броја домаћих туриста у 2020. и 2021. години, у највећем броју чинила су сеоска туристичка домаћинства, апартмани, етно куће, виле, затим собе, коначиште, национална кућа, и тд. Највећи број угоститељских објеката имао је категоризацију од 2* и 3*.

Gajić & Svetanović (2015) истичу да се у оквиру одрживог туризма развија неколико видова туризма, а најзначајнији су екотуризам, сеоски туризам, културни туризам, авантуристички туризам и слични облици. Како културни туризам, осим материјалног, обухвата и нематеријално наслеђе, односно понуду која укључује објекте који се односе на свакодневни живот локалне заједнице, традицију и фестивале, туристичке вредности везане за специфичности одређеног локалитета (Plinčić & Jovičić, 2015), не изненађују резултати добијени приликом овог истраживања према којима је културни туризам, код више од половине испитаника (54,7%), био један од преовладавајућих видова туризма и током трајања пандемије. Током пандемије Ковида-19 у Србији су поједини облици туризма утицали и на избор смештајних објеката и тип дестинације, али и сами доживели „процват” у односу на претходни период. Чак 87% испитаника је истакло рурални туризам као и туризам у заштићеним просторима (мислећи пре свега на екотуризам и здравствени туризам у природи) као мотивски највредније облике туризма током својих путовања у време пандемије. Ово становиште оправдавају и резултати тврдње везане за активности које управо одговарају типу средине у којој су туристи бирали смештај. Испитаници су већински (77%) били сложни у тврдњи да „Бирајући дестинацију у којој се борави, бирала се и врста смештај која ће се користити (нпр. мање урбанизовано, природно окружење=приватни смештај)”.

Ради додатних тумачења прикупљених података, поред дескриптивне статистике, урађена је и статистика закључивања како би се постављене хипотезе у раду тестирале. Извршен је т-тест независних узорака (према типу насеља места пребивалишта испитаника), као и једнофакторска анализа варијансе ANOVA, према старосној структури испитаника. Битно је било доћи до података да ли постоје разлике у слагању са датим тврдњама (19 зависних варијабли из другог дела упитника) према социо-демографским и географским обележјима испитаника, а који се односе на туристичка путовања и врсту коришћених угоститељских објеката за смештај током трајања пандемије вируса Ковид-19 у Србији.

Т-тест испитаника подељених у две групе према типу насеља места пребивалишта (село са учешћем од 28,4% и град 71,6% у укупном узорку) показао је статистички значајну разлику само код две, од укупно деветнаест тврдњи:

- Хотели у Србији су у првој години избијања пандемије Ковида-19 били мање пожељан вид смештаја туриста него остали облици смештаја. ($p=0,026$; $t=1,533$; $df=139$). Најнижу средњу вредност одговора дали су испитаници из градских средина 3.67, док је средња вредност одговора испитаника сеоских средина износила 3.95;

- Хотелски смештај током трајања пандемије вируса Ковида-19 у Србији сам користио/ла само ако је у питању локација у заштићеном или планинском-слабо насељеном природном простору. ($p=0,018$; $t= -2,707$; $df=140$). Најнижу средњу вредност одговора дали су испитаници сеоских средина 1.63, а која је код испитаника градских средина износила 2.19.

Добијени резултат указује да се одговори испитаника чије се пребивалиште налази у градским, као и оних у сеоским срединама, не разликују много, што ће рећи да су и једни и други радије бирали мање урбане дестинације током пандемије Ковида-19 и смештај у приватном и домаћој радиности у односу на хотеле.

Узимајући у обзир добијене резултате (а имајући у виду и расположиве статистичке податке о туристичком промету у Србији, као и резултате сличних истраживања до којих су дошли Bradić-Martinović & Kovačević, 2021; Vesić et al., 2021, 2022), може се констатовати да је хипотеза 1: Током трајања пандемије Ковида-19, домаћи туристи су већи значај и приоритет давали природним и руралним просторима у Србији и радије бирали приватни смештај (пре свега у домаћој радиности) у односу на хотеле, прихваћена.

Основни циљ употребе једнофакторске анализе варијансе ANOVA јесте тестирање хипотезе 2. Резултати приказани у Табели 2. показују да се статистичка значајност мања од 0.05 јавила код седам од укупно деветнаест тврдњи, док се статистички значајна разлика између одређених старосних група испитаника јавила само код две тврдње.

Накнадним тестовима утврђено је између којих старосних група и код којих тврдњи се показала статистички значајна разлика, са исказаном величином утицаја помоћу Ета квадрата:

- Смештајни објекти мањег капацитета су мој једини избор за боравак у некој туристичкој дестинацији током пандемије Ковида-19. Израчуната је величина великог утицаја од 0,13 која се јавила између две категорије испитаника: „20-30” и „преко 61 годину” (Mean Difference -1,873, $p=0,024$) и између категорија „31-40” и „преко 61 годину” (Mean Difference -1,900, $p=0,034$), при чему се старији испитаници, „преко 61 годину”, више слажу са овом тврдњом (Mean 4.50);
- Пандемија вируса Ковида-19 која се десила почетком 2020. године, може утицати на будући тренд у избору смештајних угоститељских капацитета који иду у корист приватном смештају у односу на хотеле. Израчуната је величина великог утицаја од 0,13 која се јавила између категорије испитаника: „31-40” и „преко 61 годину” (Mean Difference -1,700, $p=0,039$), при чему се старији испитаници, „преко 61 годину”, више слажу са овим тврдњом (Mean 4.67).

Табела 2. Издвојене тврдње на основу једнофакторске анализе варијансе ANOVA, са статистички значајном разликом, према старосној структури испитаника. Легенда: N – број испитаника; M – аритметичка средина (средња вредност одговора), F – вредност статистика, p – ниво значајности ($p < 0.05$)

Издвојене тврдње	Старосна структура испитаника	N	M	F	p
Локација и капацитет смештаја били су ми кључни при доношењу одлуке о туристичком путовању у Србији током трајања пандемије вируса Ковида-19.	0-19	8	2,75	2,515	0,033
	20-30	74	2,66		
	31-40	29	2,66		
	41-50	14	3,21		
	51-60	8	2,63		
	преко 61	6	4,17		
Смештајни објекти мањег капацитета су мој једини избор за боравак у некој туристичкој дестинацији током пандемије Ковида-19.	0-19	8	2,23	3,894	0,002
	20-30	75	2,63		
	31-40	30	2,6		
	41-50	14	3,36		
	51-60	9	3,22		
	преко 61	6	4,5		
Приватни смештај (кућа, апартаман, соба), сеоско туристичко домаћинство и слични објекти, имали су предност при избору боравка током трајања пандемије Ковида-19, као здравствено безбеднији.	0-19	8	3,88	3,441	0,006
	20-30	75	3,41		
	31-40	30	3,33		
	41-50	14	3,21		
	51-60	9	4,11		
	преко 61	6	4,83		
Додатни садржаји који се нуде у хотелима (базени, сауне, теретане, спортски терени посебно у затвореном простору) носе појачан страх код гостију од могућности бржег ширења вируса Ковид-19.	0-19	8	4,25	2,291	0,049
	20-30	75	3,64		
	31-40	30	3,4		
	41-50	14	3,71		
	51-60	9	4		
	преко 61	6	4,67		
Хотели у Србији су у првој години избијања пандемије Ковида-19 били мање пожељан вид смештаја туриста него остали облици смештаја.	0-19	8	4,38	5,311	0,011
	20-30	75	3,64		
	31-40	29	3,59		
	41-50	14	3,57		
	51-60	9	4,22		
	преко 61	6	4,83		
Сама локација хотела (хотели у заштићеним природним просторима и слабо урбанизованом окружењу), пружа му конкурентску предност у односу на остале врсте смештаја, током трајања пандемије Ковида-19.	0-19	8	3,5	3,627	0,004
	20-30	75	3,13		
	31-40	30	3,2		
	41-50	14	3,21		
	51-60	9	4,11		
	преко 61	6	4,5		
Пандемија вируса Ковида-19, може утицати на будући тренд у избору смештајних угоститељских капацитета који иду у корист приватном смештају у односу на хотеле.	0-19	8	3,75	4,212	0,001
	20-30	74	3,27		
	31-40	30	2,97		
	41-50	14	3,36		
	51-60	8	4,33		
	преко 61	6	4,67		

Постоји велика разлика у броју испитаника према старосним категоријама (најбројнија је била „20-30 година” са уделом од 52,8%, а најмања управо старосна група „преко 61 годину” – удео од 4,23%) у укупном узорку. То је сигурно имало утицаја на стварану разлику добијених вредности међу категоријама испитаника, иако је издвојен већи број тврдњи код којих се јавила статистички значајна разлика. Међутим, јасно је да су старији испитаници много озбиљније схватили ризик током пан-

демије и били опрезнији при избору смештајних објеката, док млади нису имали толико појачану дозу страха, иако су је били свесни.

На основу изнетих резултата, можемо констатовати да је хипотеза 2: Постоје разлике према старосној структури испитаника у погледу безбедносних разлога (страха) од коришћења хотела као смештајних угоститељских објеката у Србији, током трајања пандемије Ковида-19, делимично прихваћена.

Ограничење у овом раду би се односило управо на висок удео младих у укупном броју учесника у анкетном истраживању. Опште је познато да су млади имали мањи страх везан за саму пандемију и здравствене ризике које носе друштвена окупљања и туристичка путовања. Али и то да је реч о категорији испитаника скромнијих платежних могућности и склоности ка коришћењу јефтинијих врста угоститељских објеката за смештај. Слична истраживања би требало поново спровести и у погледу истакнутих ограничења код узорка – социо-демографских обележја испитаника и истражити њихову основну мотивацију за коришћење различитих врста услуга код одређених смештајно-угоститељских објеката у Србији.

Закључак

Очигледно је да су туризам и угоститељство делатности које су највише изложене глобалним ризицима и на које утичу догађаји свих врста. У овом раду је наглашено да међу таквим ризицима и катастрофама, пандемија вируса Ковид-19 има посебан негативан ефекат, који је поред здравствених ризика по живот људи, ограничио мобилност и путовања грађана, и онемогућио посете туристичким атрактивностима и коришћење угоститељских услуга.

Међутим, у раду је утврђено (на основу приказаних статистичких података о туристичким кретањима на глобалном и националном нивоу, као и добијених резултата истраживања у овом раду) да су се туризам и путовања диференцирали као „примарна потреба” људи током трајања пандемије Ковида-19. Облици туризма који су се везивали за природне, мање урбанизоване и слабије насељене просторе у Србији, доживели су процват током трајања пандемије Ковида-19 и имали су велику улогу у избору угоститељских смештајних капацитета. Резултати истраживања су јасно показали да је већина домаћих туриста, бирајући дестинацију у којој борави, бирала и врсту смештаја коју ће користити. Управо су због тога, али и из техничко-технолошких (објекти мањег капацитета), организационих (мањи број запослених као директних пружалаца услуга, мањи број гостију), као и санитарно-хигијенских разлога (могућност самосталног припремања хране, лакше одржавање), приватне врсте угоститељских објеката за смештај, посебно у домаћој радиности, имали предност у односу на хотеле.

Иако се показало да су хотели били мање коришћена врста смештајних објеката у Србији током трајања пандемије Ковида-19, они могу имати перспективе даљег развоја и опстанка, уз увећање удела искоришћености на домаћем тржишту. Међу припадницима млађе популације нема претераног страх за путовањем, као ни предрасуда према боравку у хотелима током трајања пандемије. С’ тим у вези, битно је и маркетиншким активностима реаговати правовремено, односно у периоду када је смањен број активних случајева заразе вирусом Ковид-19, те када се потражња за хотелима поново активира и стабилизује. Младима понудити обједињене пакет

аранжмане и услуге по прихватљивим ценама, имајући у виду да они користе друге врсте смештаја као финансијски прихватљивије.

Ограничавајући фактор опоравка туристичке и угоститељске делатности произилази како из недостатка комплекснијих знања о болести вируса Ковид-19, тако и појављивања нових сојева вируса. То указује на то да и у будућности може доћи до ограничења мобилности и да се објекти могу суочити са принудним привременим затварањем. Имајући у виду високе оперативне трошкове јасно је да опстанак многих угоститељских објеката у великој мери зависи од повећања тражње за њиховим услугама и производима. У том смислу, на хотелима је тежи задатак да оптимизирају трошкове свог пословања и ускладе цене услуга, а да послују профитабилно. Треба имати у виду и период након завршетка пандемије или довођења ситуације у прихватљиве оквире, када се могу очекивати економски повољне последице по хотелску индустрију, на шта треба бити добро и на време припремљен (think ahead).

Захвалница: Овај рад је резултат истраживања финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије број 451-03-47/2023-01/200091.

© 2023 Serbian Geographical Society, Belgrade, Serbia.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia.

Литература (погледати у енглеској верзији текста)